

„Zde, vezmi svíci,“ praví Háta, „rozži a kráčeji před námi. Posvítiš nám chodbou do ložnice.“

Ale tato potupa nedotkla se již nitra Katčina; jako slina po soše svezla se po jejím zkamenělém povrchu.

Bleskurychle přelomí podávanou svíci ve dvě, vrhne její trosky před nohy paniny, a procedivši rty pohrdlivě staženými „Sama si svěť, psice slintavá, do svého pelechu“, obrací se zvolna a královsky volně vychází užaslou čeledí, která se jí neodvažuje dotknout, do tmavé mrazivé noci a míří rovnou do levého kouta nádvořího, k roubení studně, k svému poslednímu bodu, do něhož se cele zapředla hned na počátku dnešního soumraku.

Ale nedospěla ho. Několik kroků před studní zabyštlily se z mlhy tři halapartny. Vzesla hlavu v úleku a uzřela zároveň, jak několik jezdců v kyrysech vjíždí vraty právě otevřenými do dvora. Pochopila náraz, že dvůr jest již obsazen vojskem císařským, vyslaným zmocnit se psance.

„Psice slintavá! Prozradila jsi ho svým štěkotem. Zbabělá! Vetlachala jsi ho v ruce jeho nepřátel!“

A mžikem rozhodnuta, vydrala se z rukou žoldáků po ní se sápadících a vrhla se do kravína. Ve vteřině nalezla na známém místě v kamenném přístěnku křesadlo a troud; a v několika vteřinách vrhla plamen do nakupené slámy.

„Snad ve zmatku požárném unikne jim hospodář,“ byla poslední její jasná myšlenka, dříve než oblak dýmný, valící se již z chléva, obestřel její smysly mráкотou smrtelnou.

Neunikl jim však; zmocnili se ho dříve, než stáje vzplanuly.

Neunikla ovšem ani ona, poněvadž uniknouti nechtěla; ba ani zuhelnělé mrtvoly její nenalezli pod troskami kravína, tak do základů vyhořel.

„A bylo tak dobře,“ usoudila dvorská čeleď a po ní dědina a po ní celý kraj; „aspoň svaté země nehanobí.“

„Spravedlivý trest zrádkyni.“

Asi o půlnoci ze dne 17. na 18. srpna zachvátily tak prudké křeče Pascala, až byl dlouho bez sebe; takže by se bylo málem stalo, že by byl zemřel nezaopatřen svátostmi umírajících, po nichž projevil častokrát touhu tak mučivou. Ale láska jeho sestry, paní Périerové, bděla. Den předtím, jata tušením, připravila svíčky a všecko, čeho bylo potřebí k přijímání. Takže nyní stačilo, když křeče povolily a Pascal nabyl znova vědomí, poslati pro faráře.

Vstoupil do pokoje, volaje na nemocného: „Ejhle, náš spasitel, přináším vám toho, po kom jste tolik toužil.“ Polovztýčen na loži ujišťoval Pascal kněze, že věří všem článkům víry, na něž se ho tázal; a přijal pak viaticum a poslední pomazání, rozplývá se v slzách něhy. Když mu kněz žehnal ciboriem, řekl: „Bůh neopouštěj mne nikdy,“ což byla poslední jeho slova, neboť brzy potom zachvátily jej křeče, které ho neopustily až do jeho skonu.

Bylo zcela krátce před jednou po půlnoci devatenáctého srpna, když Pascal, vytřeštiv zrak, spatřil vedle sebe lože a na něm nemocného v hadrech, zmítaného horečkou, ústa pootevřená, jakoby po dechu lapající. Nikterak se neudivil. Což nebylo nejvřelejším přáním jeho posledních dní, aby našli ve farnosti některého nemocného chudáka a položili ho vedle něho a ošetřovali ho stejně a opatřili ho stejně jako Pascala vším potřebným, aby nebylo rozdílu mezi oběma nemocnými? Smrt nás všechny vyrovnává: ale Pascal, který předbíhal i čestného

22 člověka ve všem ostatním, toužil také býti vyrovnán u o nějaký den dříve. Neudivil se tedy nic, když viděl vedle sebe nemocného, který chroptěl v horečce a jehož tváře hořely.

„Trpíš mnoho, Pascale?“ A jeho oči obrátily se na něho jako dva nože, aby se zaryly do jeho zraků.

„Trpím z milosti boží.“

„Nemyslíš, že by bylo lépe býti zdravu bez jeho milosti?“

Slabě záupělo cosi z lože Pascalova a jeho hlava slabě se pohnula, jako by neměla větší síly k odmítnutí těchto rouhavých slov.

„Hleď,“ a cizinec zdvihl v ruce fiólu, která zahrála duhovým třpytem v paprsku měsíce; dopadal na ni snad z velikých dálav — Pascalovi se aspoň zdálo, jako by zmrzl bod, v němž se dotkl skla.

„Stačí vrátit zdraví nám oběma. Slyšíš Paříž? Až sem se nesešum jejích rozkoší, až sem na nás šplíchá vlna její horké krve. Vezmi ten lék a uzdravíš se. A ona je tvoje. Ponoříš se do ní jako ryba do vody, jako pták do vzduchu. Miloval jsi přece kdysi život v ní. Víš, že nedráždí tvých smyslů; ne jako požívač, jako pozorovatel a mudrc znova jí projdeš s větším užtkem, neboť jsi o tolik uzrál! Zkoumej se chvíli! Je větší a trvalejší rozkoš nad studium člověka? Tvůj mistr Montaigne celý život strávil schýlen nad něho jako oráč nad polem, které rozdirá svým pluhem. Není a nebude bohatšího údělu daného člověku do skonání věků.“

„Vari! Nepokoušej mne, nezneužívej mé slabosti. Se zdravím vrátil bys mi celou bídu pekla, z něhož jsem utekl, nezachrániv ani pláště. Pozorovat člověka, což je šalebnějšího nad to? To raději sít vodu nabírat. Nebo můžeš snad pozorovat něčím jiným než obrazností? Obraznost pozoruje obraznost, oblak chce proniknout vodu, na níž pluje a na níž se odráží. Znáš marnější hry na světě? Té mrchy obraznosti! Děvky všech děvek, která sije omyl a klam tím víc, čím bližší bývá někdy pravdě než skutečnost sama. Kdyby aspoň lhala důsledně, kdyby aspoň v její lži byla metoda! Ale ne, ona podléhá měsíci a blázní po-

každé jinak: podle čtvrtí. Proč jsi řekl ta slova vypočtená, aby pobouřila mou obraznost a zastřela mne mně samému? Jak se mám vyznat nyní v sobě? Zakalil jsi vody mého nitra. Jak ti to odpustit?“

„Jaký jsem to blbec,“ zasmál se žebrák a třeskl se do holé lebky, jako by plácačkou mouchu zabíjel. „Že jsem tě mohl tak neznat! Tebe, křesťana, posílat na fórum! Fórum je přece instituce pohanská, a ty, mnišská duše, ty miluješ celu nad všecko! Pravda-li? Moci se tak uzavřít do pokoje, nevycházet z něho! Komůrku srdce, víš? Jen tam je bezpečí; mimo ni mate se ti všecko, kolísá se všecko, sám víš a sama propast. Ale povím ti o jistotě, jistější ještě než tahle holá jistota čtyř zdí. Postav si místo nich ženu a děti. Oddělí tě od světa ještě bezpečněji než ona, zahradí ti svět, odstrčí jej od tebe na tisíc... co pravím, na deset tisíc sáhů. Vezmi si ženu, víš, že jsi měl kdysi ten úmysl; měj s ní děti; a žij mezi nimi, s nimi, v nich!“

Nic nedává tak pocit jistoty jako život ve vlastní rodině. Je to prodloužení tebe samého. Místo jedním pěti kořeny vrůstáš do země! Nic nevyvrací tak tvé pochyby jako objetí ženy a nic neplaší od tebe tak zoufalství jako dech dítěte celovaného.“

Zasténal Pascal a dlouho trvalo, než se vzchopil k odpovědi.

„Což neznáš slova Kristova, že musí dovést opustit otce i matku i ženu křesťan? Obětovat Bohu všechny tužby přirozené, i sebeoprávněnější. Kdo pečuje o dítě, jak může se starat o Boha? Tak dlouho jsem pracoval, než jsem vykořenil starého Adama ze sebe! A ty siješ ho znova do mne?“

„Máš pravdu! Jsi pustý a popleněný jako les, v němž vykácení všechny stromy. Jako největší chudák blížíš se svému Bohu: jsi nahý a třeseš se zimou, ubohý!“

Stud projel Pascalem. Hle, i tento žebrák smí ho litovat! Ale zastyděl se hned za tento stud, neboť pochopil, že je rubem pýchy. A smí býti křesťan pyšný? Nebojoval s pýchou celý svůj život: se všemi formami jejími?

A nemocný žebrák, jako by byl uhádl slabinu Pascalovu: „Což jsi již opravdu tak odmužštěn? Sketo křesťanská! Babo křesťan-

ská! Což jsi ztratil křídla badatele, která tě nosila do vesmíru? A jeho pýchu, která tě vzpírala víc než ona? Což nemáš již hrdosti prozkoumat zákony vesmíru, vetřít se do složení hmoty, odposlouchat rytmus tance hvězdného a zapsat melodii sfér nebeských? Což nechceš poznat, jak počet napodobí prostor, jak příroda stále znova začíná sebe a tvoří nekonečnost nekonečnou nápodobou svého hladu? Což nechceš vládnout prostorům tím, že je pojmeš v několik značek, jež směstnáš všecky na několik archů papíru? A potřebuješ-li nutně Boha, i zde jej můžeš vtipně umístit. Což ho nepotřeboval Descartes, aby dal šňupku vesmíru a uvedl ho v pohyb?“

„A pak ho vhodil do starého železa,“ zaúpěl Pascal. „Jaká zbytečnost je tvá věda bez Boha! Co mně řekne němý vesmír? Až sem slyším suchý chřestot jeho přesýpaného písku, písku, písku, stále písku! Och, jak rozdirá sluch! Jak řeže v duši! Jak rychle mění se v něm v žíznivou poušť, poušť a jen poušť! Vyschlou vysátou poušť! Není to strašná kratochvíle, tohle množení mrtvého vědění? Nemnožíš tím nejsmrtelnější nudu? Nejpošetilejší zbytečnost? Ani o věcech mne nepoučí věda, natož o Bohu! Jen o relacích věcí. Ale je něco marnějšího než vypočítávat poměry mezi miliony nebo lépe biliony a triliony zrn písečných?“

„A ty myslíš, že je možné poznání Boha?“

A ohromný smích rozbouřil vpadlou hrud žebrařkovu, vyléval se z ní vlnami, které jako by rozburácely vzduch v pokoji a vylévaly se z něho ven oknem a zachvacovaly ulici, náměstí, řeku, stromy, krajinu, zemi, hvězdy. Jako by se celý vesmír rozchechtal ďábelským výsměchem schoulené bičované duši Pascalově.

Slabýma podklesávajícíma rukama snaží se Pascal ucpati si uši. Marně. I tak proniká mu do duše hlas žebrařkův a jeho smích a s ním smích celého světa: rve ji, mučí ji nevýslovně.

„Cóż může mít Bůh vlastnosti kromě té, že nemá žádné vlastnosti? Což ho můžeš opsat, vymezit? Což ho neztrácíš ve chvíli, když se mu chceš takto přiblížit? Víš přece jako fysik, co je to ne-

konečnost hmotná. A ty bys chtěl opsat nekonečnost Ducha? Jen jedno můžeš vědět o Bohu: že o něm nic nevíš a nic nezvíš, pokud dýšeš a myslíš.“

„A přece ho poznávám v srdci mém,“ vztýčil se Pascal na loži a oči jeho žehly. „Vím, komu jsem uvěřil v den Klementa papeže a mučedníka. Rozum nemůže poznat z něho nic, srdce všecko! Poznávám ho srdcem! Objímám ho srdcem! Prostřednictvím Ježíše Krista ho poznávám, nejsem a nebudu nikdy od něho odloučen. Bůh žije ve mně a plní mne jistotou a radostí. Veliký oheň lásky zažehl tehdy v srdci mém: ten oheň nemůže být uhašen nikdy.“

Ale sotva to dořekl, jakési zoufalství, jako by mu šedého popela nasypal do mysli, padlo na jeho srdce. Poslední silou vzepjal ramena, jako by chtěl zachytit někoho drahého, kdo mu uniká. A naráz viděl srdce své mrtvé, suché a zkroucené jako rezivý list, zavátý daleko na podzim od rodného stromu, dřevě jako rozbitý džbán, z něhož vytekla voda. „Ne! Nikdy již se nerozvíje růže jerišská, je navěky mrtva. Nikdy již neožije ten rozložený zhnisaný sval.“

Nesnesl podívané na tu bídu. I vzkřikl hlasem zoufalým, prorážejícím nebesa, po svém Bohu, který ho opustil.

Zalit slzami, neviděl ani, že oči domnělého žebrařka žehly jako dva uhlíky, že obrysy jeho těla se rozrůstaly a rozplývaly se jako podzimní mlha, že prorazil hlavou strop, že vplynul do dusné letní noci, která ležela nad zemí jako těžký příkrov.

Ale náhle pocítil Pascal, jak hrozná jakási průtrž zaplavuje bouřlivou vodou střep jeho srdce, před vteřinou prázdný. Hrůza i radost, muka i štěstí obklíčily ho a draly se v jeho nitro jako storuká povodeň. Co rozdělil a vylučoval život, všecky protiklady duše, bída i velkost, hoře i jásoť, zoufalství i výsostnost, vtrhlo do jeho srdce a směstnalo se v něm. Hle, prošlo mu mozkiem, ten vyšší řád lásky, tak vysoko postavený nad logikou a rozumem, hle, ten mne teď pojal do svého ohnivého objetí.

A uspěl ještě pochopiti, že Bůh dopustil, aby jej ďábel pokoušel.

„Jako Ježíše Krista,“ prolétlo mu na vteřinu myslí a vzdulo mu na chvíli srdce pýchou. Ale druhá vteřina, a on ji hned pokosil nadlidským rozmávnutím celé své bytosti.

„Ale on přežil své pokušení o tři léta,“ promluvila Milost, která v něm právě podřala pýchu, „kdežto ty umíráš hned po něm.“

A byla to smrt, do níž sestoupil Ježíš Kristus, aby se v ní spojil se svým učedníkem.

Křestný dukátek

Kteréhosi lednového odpoledne r. 188* vysypali se z temného průjezdu jednoho starého nevlídného domu v Kozí ulici v Židích drobní hoši. Byla jich dobrá kopa. Byli to sekundáni jednoho českého gymnasia, které mělo v té ulici po soukromých bytech rozseto několik svých přeplněných paralelek. Zahlučeli vesele, jakmile se octli mimo dozor svého profesora: ze studentů pracně drezovaných vyloupli se rázem rozpustili lehkomyslní hoši, kterými vpravdě byli. Se smíchem se roztrhali do skupin, které pak zvolna tály v křivých ulicích; nejdelší a nejpevnější byl řetěz, který se táhl směrem k Staroměstskému náměstí.

Hluboké modré zimní nebe již potemnělo. V ulicích houstla zvolna tma, světla hořela již v krámcích a tamhle spěchal městský lampář se svou tyčí a se svým světýlkem — „vystrč, zastrč,“ pokřikl po něm dva kluci — rozžehat plynových svítilen.

Jeden ze studentů, slabý, malý, úzkoprsý blondýnek, obličej pokropený pihami, krátkozraké modré obrýlené oči teskně jaksí již vybledlé, loudal se za ostatními, dočkáváje někoho. A ten druhý skutečně záhy se přihnál, rozjařeně se pomrskáváje po stehnech pěkným jezdeckým bičíkem.

„Hleďte, Machoni, tím jsem včera proháněl Arabellu po Střemovce; klus i kalup, celý, poloviční, tříčtvrteční, jak se mně zlíbilo. Chodila jako panna. Škoda, že nemám s sebou ostruhy... stříbro, říkám vám... nu, uvidíte je, až k nám přijdete. Jezdili tam také moji dva známí důstojníci. Chválili mne, jak